

วิชาวรรณคดี. แบบเรียนนิทานสังข์ทอง: ความแพร่หลายและการแต่งเรื่อง. (๒๕๔๕).

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ณ ถลาง

วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อศึกษาความแพร่หลายของแบบเรียนนิทานสังข์ทองของคนไทยในถิ่นต่าง ๆ และในกลุ่มชนชาติไท

2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างของนิทานแบบเรื่องสังข์ทองสำนวนต่าง ๆ

3. เพื่อศึกษาลักษณะการแต่งเรื่องของนิทานในแบบเรียนนิทานสังข์ทอง

สมมติฐาน: แบบเรียนนิทานสังข์ทองเป็นแบบเรื่องที่แพร่หลายอย่างมากในกลุ่มคนไทยและกลุ่มชนชาติไทจนเกิดการแต่งเรื่องเป็นนิทานเรื่องใหม่ ๆ อีกหลายเรื่อง

บทคัดย่อ: วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาความแพร่หลายของแบบเรียนนิทานสังข์ทอง และปรากฏการณ์การแต่งเรื่องของนิทานที่เกิดขึ้นในกระบวนการแพร่กระจายของนิทานสังข์ทอง ผู้วิจัยได้รวบรวมนิทานในแบบเรียนนิทานสังข์ทองได้ ๗๒ สำนวนจากนิทานของคนไทยภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมทั้งนิทานของกลุ่มชนชาติไทที่อยู่นอกประเทศไทย

ผลการศึกษาพบว่าแบบเรียนนิทานสังข์ทองเป็นแบบเรื่องที่แพร่หลายมากในกลุ่มชนชาติไท เพราะปรากฏทั้งในนิทานของคนไทยภาคต่าง ๆ และในกลุ่มชนชาติไททั้งในและนอกประเทศ ซึ่งมีความรับรู้เรื่องสังข์ทองและนิทานในแบบเรียนนิทานสังข์ทองที่คล้ายคลึงกัน การวิเคราะห์โครงสร้างของนิทานสังข์ทองพบว่าแบบเรียนนิทานสังข์ทองประกอบไปด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๔ ตอน คือ กำเนิดผิดปกติ-ตัวเอกออกผจญภัย-ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ-การเผยแพร่และการยอมรับ และมีพฤติกรรมหลักทั้งหมด ๑๑ พฤติกรรมที่กำหนดโครงสร้างของแบบเรื่อง คือ การกำเนิดในรูปลักษณ์ประหลาด การแสดงความสามารถพิเศษ การออกเดินทาง การได้ผู้อุปถัมภ์ การได้สิ่งวิเศษหรือทรัพย์สมบัติ การอำพรางตัวหรือรูปลักษณ์ที่น่ารังเกียจ การเลือกคู่ การทดสอบความสามารถ การแต่งงาน การถอดรูป และเหตุการณ์หลังจากตัวเอกเปิดเผยตัว

ผู้วิจัยได้นำเหตุการณ์สำคัญทั้ง ๔ ตอนและพฤติกรรมหลักทั้ง ๑๑ พฤติกรรมมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างนิทาน ๗๒ สำนวน ทำให้สามารถจำแนกโครงสร้างในแบบเรียนนิทานสังข์ทองได้เป็น ๓ แบบ ได้แก่ แบบเรื่อง ก สังข์ทอง แบบเรื่อง ข กำกาดำ และแบบเรื่อง ชก ท้าวแก้ว

การศึกษารวบรวมปรากฏการณ์การแต่งเรื่องของนิทานทำให้พบว่าความแพร่หลายของนิทานสังข์ทองทำให้เกิดนิทานเรื่องใหม่อีกหลายเรื่องจากโครงเรื่องสังข์ทองอันเป็นโครงเรื่องต้นแบบ นิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในกระบวนการแต่งเรื่องนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่าง ๆ ทั้งในระดับพฤติกรรมและโครงเรื่อง ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่องของนิทานสามารถสรุปได้ ๘ ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงลำดับของพฤติกรรมหลัก การตัดเนื้อหาบางตอนหรือตัดบางพฤติกรรมหลักออกจากโครงเรื่อง การนำโครงเรื่องบางตอนไปแต่งเป็นนิทานเรื่องใหม่ การเพิ่มจำนวนครั้งในบางพฤติกรรมหลักเพื่อนำพฤติกรรมหลักในบางตอน การเพิ่มพฤติกรรมใหม่และเหตุการณ์บางตอนแทรกในโครงเรื่องเดิม การเพิ่มโครงเรื่องย่อย การผนวกเรื่อง และการคงโครงสร้างเดิมแต่เปลี่ยนรายละเอียดในพฤติกรรม ทำให้นิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในกระบวนการแต่งเรื่องมีความแตกต่างจากนิทานต้นแบบแม้ว่าจะยังคงมีโครงสร้างหลักร่วมกัน